

Система уроків з вивчення творчості Олександра Довженка

Урок перший

Людмила Назаренко,

вчитель-методист ЗОШ №45

м. Миколаїв

Тема уроку. Олександр Довженко – поет екрану, митець феноменальних можливостей, першокласний майстер світового кіно

Мета літературної освіти: ознайомити учнів-читачів з життєвим і творчим шляхом кінорежисера, засновника поетичного кіно, його світоглядними переконаннями; відкрити для старшокласників духовний світ митця, його романтичне світобачення, жанрові особливості творів; виховувати розуміння естетики слова, єдності творчого доробку з життєвим шляхом автора.

Цілі: висвітлити основні події життя і творчості О. Довженка, його захоплення в молодості малярством; зрозуміти різницю між соцреалістичним каноном і новаторським естетичним пошуком митця; відчувати болісні шукання компромісів національно-патріотичного світогляду із системою; зрозуміти, в чому трагізм долі людини в умовах тоталітарного режиму.

Завдання: зібрати інформацію про О. Довженка, з'ясувати національні та загальнолюдські проблеми в його творчості; узяти участь у міні-проектах; висловлювати власні судження з приводу долі митця, художніх особливостей творів письменника.

Змістові лінії літературної освіти:

Літературна – світоглядні переконання О. Довженка.

Аксіологічна – особистість і суспільство: протистояння чи/ї гармонія.

Культурологічна – література в суспільному й духовному житті людини.

Мовленнєва – зв'язне усне повідомлення.

Діяльнісна – розвиток загальних умінь і навичок учня-читача: зіставляти різні джерела інформації; працювати з 2–3 літературно-критичними матеріалами; здобувати інформацію за допомогою джерел Інтернету, представляти власні здобутки за допомогою участі в проектній діяльності.

Компетенції учня-читача: домінувальні: читацька, літературознавча, мовленнєва; фонові: інформаційна, соціальна, діяльнісно-операційна, технологічна, візуалізаційна.

Очікувані (плановані) результати: презентація виконаних дослідно-пошукових завдань; визначення життєвої позиції автора, ідейно-тематичного спрямування кінотворів.

Тип і різновид уроку – вивчення життєпису письменника.

Теоретико-літературні поняття: публіцистичність.

Літературно-мистецькі зв'язки: музичне мистецтво (П. Чайковський. «Пори року»), зображувальне мистецтво (М. Глуценко. «Квітучий сад»).

Наочні засоби навчання: джерела Інтернет, портрет у статті.

Варіативне домашнє завдання: знати основні відомості з біографії О. Довженка, виконати творчу роботу, створивши відеоролик «Наша держава – Україна», узявши за основу прийоми творення мікрофільму.

Модель уроку-заняття з літератури

Композиція та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

Не одніми в мене творчості, все інше одніми, моя українська доле.

О. Довженко

Як ви розумієте висловлювання О. Довженка?

Ці слова виявилися пророчими для письменника, режисера, кінодраматурга, актора, сценариста, педагога, художника, громадського діяча Олександра Петровича Довженка. Доля зберегла його для творчості і для достойної великості народу, який він так любив, за долю якого вболівав.

“Епоха зробила його таким, як він є. Народ був для нього найвищим мірилом доброчесності, моральності, народ був незмінним захопленням його душі. Доводилося бачити Олександра Петровича і гнівним, і ласкавим, і веселим, і присмученим, та ніколи він не втрачав своєї сутності, завжди видно було, що перед тобою людина чиста й вибаглива, людина багатої внутрішньої культури, шляхетності й краси” (*Олесь Гончар*).

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку

Мабуть, усе життя О. Довженка було між небом і землею – між уявним і реальним. Там, у просторах голубого неба, умів бачити великі битви, змагання велетнів і пророків, тому не випадково темою нашого уроку є слова: Олександр Довженко – поет екрану, митець феноменальних можливостей, першокласний майстер світового кіно.

2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності

Які завдання нам необхідно розв'язати протягом уроку? З якою метою?

Що повинні з'ясувати для їх вирішення?

Які засоби стануть у пригоді?

3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/ї школярами

Постать О. Довженка, з одного боку, вам відома, а з іншого, щоб зрозуміти неординарну людину, крім знань про його життя варто пам'ятати про ідеологічні ланцюги, що неодноразово заганяли творчу долю митця в ідеологічні пастки, з яких доводилось тяжко виборсуватися. Існує об'єктивна потреба вдивлятися у душу українського інтелігента, тому ми спробуємо зрозуміти її, ознайомившись із відомостями про життєвий і творчий шлях О. Довженка, використовуючи різні

джерела інформації, а також візуалізувати отримання знання.

Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку? Висловіть свої сподівання. (З'ясовуємо коло питань, які стануть предметом обговорення.)

Протягом уроку подумайте, чи знайшли підтвердження вищенаведені рядки в житті митця?

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

1. Підготовча робота до сприймання матеріалу (Читання поезії завчасно підготовленим учнем.)

Портрет

Ви звикли всі Шекспіром хвилюватись:

Отелло, Дездемона, гнів і ніжність,

Залізний Річард, молодий Ромео

І всіх облич таємна глибина.

А ви загляньте у одне обличчя,

Де ніч і день, пожари й самота,

Добро і зло, печаль і тиха смута,

І кривда й сміх тяжке поклати тло.

То лиш одне обличчя одинокі

Довженка Олександра. Він, як міг,

Людей виносив на плечах своїх,

Із болями, із смутком, із пожегом,

Із тюрмами вночі, із свистом куль,

Із голодом, з розлуками важкими.

І дивиться зчудований Шекспір

На диво те, якого й він не бачив.

А. Малишко

2. Словесно-зорове представлення життя і творчості письменника

Розгляньте портрет, що можете сказати про О. Довженка?

(«Серед численних Довженкових фотопортретів найкращий той, що зроблений у 1929 році. Гарно змодельована голова, з тонкими рисами обличчя, високим чолом, посаджена на м'язистій напруженій від повороту в профіль шиї. Обличчя виразисте, наче викарбуване на монетах римських імператорів, йому тоді йшов 35 рік, і хоч рання сивина вже забіліла скроні, він виглядає повною енергії молодою людиною»).

О. Вишня писав: «Отакий він непокірливий, отакий непосидючий, якийсь такий прудкий, що ніколи не ходить повагом... З Олександром Довженком тяжко ходити по вулиці, бо він завжди йде попереду вас». Яким вам уявляється характер митця?

Спробуйте уявити, що ви отримали завдання створити інформаційні стенди і провести екскурсію в музеї. Якими вони були б? Про що була б лекція?

3. Ціннісно-зорієнтоване осмислення образу автора та його творчості

• Самостійне читання й обговорення літературно-критичних матеріалів, художніх творів про письменника; виконання дослідно-пошукових завдань

І група працює з друкованими матеріалами:

1. Лавриненко Ю. З книги «Розстріляне Відродження», Мюнхен, 1959.

2. М. Шудря, В. Попик. Запорожець без заборолу // Дніпро. – 2002. – № 9 – 10. – С. 110 – 112.

ІІ група працює з інформаційною базою, розташованою на робочому столі (за книгою «Українське слово» — Т. 2. — К., 1994).

ІІІ група працює з джерелами Інтернет (100 видатних імен України)

<http://www.ukrop.com/ua/encyclopaedia/100names/6151>.

ІV група працює з джерелами Інтернет. (Робота з

фотоматеріалами у віртуальному літературно-меморіальному музеї в Сосниці, їх естетичне оформлення). <http://dovzhenko.org.ua/>

• Методична ремарка

Школярі після опрацювання матеріалів об'єднують зусилля, розподіляють матеріал на слайди і презентують проведені дослідження.

4. Представлення, результатів читацької діяльності

• Звіт учнів-читачів за результатами опрацювання різнопланових матеріалів із життя та творчості письменника

І ГРУПА

Запорожець без заборолу

Як подає О. Довженко в «Автобіографії», він народився 30 серпня 1894 в селі В'юнища коло Сосниці на Чернігівщині, в родині козаків-хліборобів. Він підкреслює, як занепав під російським пануванням його козацький рід, утративши все – навіть уміння читати (ще дід був письменний, а батько – вже ні); як з одинадцяти братів і сестер дожили до зрілого віку тільки їх двоє; як мати, «народжена для пісень», «проплакала все життя».

Передчувала мати Одарка Єрмолаївна Сашкову долю, бо молилася-благала Бога:

– Залиш мені, Господи, Сашка, оберігай його від поганих людей. Дай йому силу. Пошли йому щастя, щоб його люди так любили, як я його люблю.

Батько, Петро Довженко, «вороже ставився до радянської влади», під час громадянської війни допомагав «білим бандитам», його хата була «притулком для контрреволюції». Батько Довженка – це не такий собі селянин-простачок. Він був свідомою людиною, виступав у Сосниці заводцем автокефального руху, домагався відкриття в містечку української церкви.

Змальовуючи своїх предків, О. Довженко через своїх рідних мовби відтворює колективний образ всього народу. Ці високі узагальнення проступають навіть через такі деталі, як руки прадіда Тараса, які «нікому й ніколи не заподіяли зла на землі, не вкрали, не вбили, не одняли, не пролили крові. Знали труд і мир, щедроти й добро».

«Жили ми в повній гармонії із силами природи, зимою мерзли, літом смажилися на сонці, восени місили грязь, а весною нас заливало водою, і хто цього не знає, не знає тієї радості і повноти життя». І основний стрижень тієї природи — своєрідний символ, ріка життя, зачарована Десна».

У Сосниці Сашко, як звали його рідні, здобував початкову освіту. З сімнадцяти років він – студент Глухівського учительського інституту, закінчивши який у 1914 році, отримує направлення до Житомира. Вчителювання його тривало до літа 1917 року й включало в себе природознавство й гімнастику, географію й фізику, історію й малювання. Згодом він переїздить на роботу до Києва. Тут він вчителює і вчиться в Київському комерційному інституті на економічному факультеті. Коли ж у Києві відкрилася Академія мистецтв, О. Довженко стає її слухачем.

У 1918 році О. Довженко записався до місцевого загону. Один із визискувачів бачив фотографію в рамці: на ній Олександр у гайдамацькій формі – кожух, смушева шапка з китицею, шабля при боці. Отже, петлюрівець, не інакше.

Тому така безмежна була його радість із перших же днів української національної революції і державного відродження України: «Я вигукував на мітингах загальні фрази і радів, мов собака, який зірвався з цепу, щиро

вірячи, що вже всі люди брати, що вже все цілком ясно, що земля у селян, фабрики у робітників, школи в учителів, лікарні у лікарів, Україна в українців, Росія в росіян, що завтра про це довідається увесь світ і, вражений розумом, що осяяв нас, зробить у себе те саме»... «Український сепаратистичний буржуазний рух здавався тоді найреволюційнішим рухом... про комунізм я нічого не знав» («Автобіографія»).

Як свідчить Довженків земляк інженер Петро Шох, Довженко разом із ним був 1918 року вояком 3-го Сердюцького полку Української Армії. В Києві у ті роки влада змінювалася з кривавими боями 13 разів. О. Довженко, ніколи не відступаючи і не втікаючи, пережив у підпіллі німецькі, російсько-советські, російсько-монархічні і польську окупації, бачив смерть на кожному кроці і сам бував під розстрілами, від яких його рятувало тільки чудо.

У буремне лихоліття 1918–1920 років О. Довженко на службі у Червоній Армії. Після визволення Києва від польських інтервентів працює в губернському управлінні народної освіти завідувачем відділу мистецтва. Так тривало до липня 1921 року, коли його, за наказом Наркомату закордонних справ УРСР, було зараховано співробітником цього поважного відомства і направлено на роботу за кордон — спочатку до консульства у Варшаву, а згодом у Берлін. Там він продовжує малювати й студіювати малярство. У 1923 році О. Довженко повертається в Україну. Доля заносить його до Харкова, на той час столиці України, де він влаштовується на роботу в газету «Вісті», працюючи там карикатуристом та художником-ілюстратором. На тридцять третьому році життя О. Довженка круто змінюється. Він приїжджає до Одеси, де починає працювати режисером на кіностудії.

Першою пробою став фільм «Ягідка кохання», що мав комедійний характер, але Олександр Петрович ніколи не зараховував його до свого творчого доробку. Точкою відліку свого кінематографічного життя він справедливо вважав стрічку «Сумка дипкур'єра».

• **Перегляд уривків із фільмів: «Сумка дипкур'єра», «Звенигора»**

Як виявився талант О. Довженка як актора в незначній ролі кочегара?

Чи згодні ви з висловом, що талановита людина талановита в усьому? Думку обґрунтуйте.

Мрією О. Довженка було національне кіно, наближення його естетики до народного мистецтва. У 1928 році він за сто днів знімає фільм «Звенигора» — історію українського народу від сивої давнини до сучасності. «Картину я не зробив, а проспівав, як птах», — казав митець. Наступною роботою О. Довженка стає стрічка «Арсенал», а ще через рік, у 1930 р., на екрани виходить неперевершений шедевр світової кінокласики — «Земля». Цей фільм — гімн життю — було названо серед двадцяти кращих кінострічок усіх часів і народів. Фільм, у якому О. Довженко звернувся до трьох одвічних загальнолюдських тем: життя і смерть, людина і земля, старе і нове. Могутня незбагненна хвиля пшеничного моря під вітром, перша любов у містерійних світлотінях літньої ночі, бездоганне тичининське українське небо з «думами-кораблями» хмар — це могутня поема землі, людини і природі, життю, безмежній вігальній силі і красі України. Смерть, однак, тут, мов краї колиски, обрамлює початок і кінець фільму. Смерть діда під яблуною, сковородинський мирний відхід із життя, що дає своє місце онукам і своєму саду. Але життя тут цар — не смерть. Життя котить

могутніми океанськими хвилями крізь веселі і зажурені серця людей, крізь золото пшениць, крізь краплі дощу на яблуках, крізь небесну зливу світла. У цей час на території Київської кіностудії Довженко і закладає свій знаменитий сад.

• **Перегляд уривка з фільму «Земля»**

Чи вдалось Олександрові Петровичу передати красу української землі?

Чому О. Довженка називають «поетом кіно»?

• **Розгляд ілюстративного матеріалу до твору; прослуховування уривків музичного твору**

Розгляньте репродукцію картини художника М. Глуценка «Квітучий сад», прослухайте музичний уривок із альбому П. Чайковського «Пори року». Скажіть, як відтворено буянню весни у творах? Який настрій передано авторами?

Назвіть засоби, якими користувались автори, поясніть їх роль у відтворенні емоцій.

Як перегукуються твори М. Глуценка, П. Чайковського з фільмом «Земля»?

Як би ви зобразили свій сад, які кольори використали б?

II ГРУПА

Занепад творчого генія

«Мене заарештують і з'їдять», — казав Олександр Довженко тоді у родині знаного маляра Василя Кричевського. (О.Плавський. «Олександр Довженко», Українська літературна газета, Мюнхен, ч. 3, 1957)

Західні кінознавці звернули увагу на різкий занепад творчого генія О. Довженка після «Землі», але ніхто нічого не сказав про причини. Правда, польський часопис у Варшаві «Trybuna Ludu» (4 січня 1957) у статті К. Тепліца обережно, та все ж досить виразно зазначив, що О. Довженкові «не дали розвинути повністю», що його змусили замовчати і що «великий поет України, творець мистецтва так сильно національного, що аж вселюдського, замовк у половині слова, залишаючи, однак, по собі кілька творів, які назавжди залишаться в історії фільмового мистецтва як явище неповторне і велике».

Стати справжнім мистцем — значить умерти. Цей трагічний парадокс українського пореволюційного відродження здійснився й на О. Довженкові, хоч був він ще найбільш щасливий із творців Розстріляного Відродження.

Перші зрілі фільми О. Довженка — «Звенигора» (1928), «Арсенал» (1929), «Земля» (1930) — завоювали йому цілий світ; але відібрали Україну, підрізали його творчі крила, вкоротили йому віку. Щоб уможливити собі дальшу працю в кіно, О. Довженко мусив зробити у другому своєму фільмі «Арсенал» (1929) політичну концесію Москві, змалювавши повстання проти Центральної Ради, яку О. Довженко сам же і захищав у 1917–18 роках. Ця концесія, як видно і з натяку в «Автобіографії», завдала йому «великого болю». А проте О. Довженко показав красномовними експресіоністичними засобами красу і силу української людини, що невмируще стоїть в осередді самої смерті.

О. Довженко спробував був одкупитись фільмом про індустріалізацію «Іван» (1931), але нападки на нього ще більше загострилися.

На початку 1933 року він залишає Київську кінофабрику та переїздить до Москви. Згодом разом з дружиною Ю. Солнцевою та письменником О. Фадєєвим вирушає на Далекий Схід. Мета поїздки — створення сценарію про східні рубежі країни. Результатом творчого відрядження став фільм «Аероград». Напередодні війни працює над фільмом

«Щорс» з основною темою — народ у війні. За цю роботу митець був удостоєний Державної премії СРСР.

За темами Сталіна О. Довженко поставив фільми «Аероград» (1935), «Щорс» (1936—37) і «Мічурін» (1948). Усього тільки три фільми за 22 роки вавилонського полону в Росії! І ні один із них не дорівнювався його «Землі», не додавав нічого до тієї міжнародної слави, що її він здобув своїми українськими фільмами, зробленими лише за три роки в бідних умовах українських кінофабрик.

Це марнотратство генія в чужому полоні точило здоров'я О. Довженка. «Мені зараз сорок п'ять років. Признаюсь, я дуже втомився», — пише він 1939 року. В його душі ставались величні уявні українські кінотвори, він уже зібрався писати сценарій для свого фільму за повістю Гоголя «Тарас Бульба» — Сталін змусив його знімати «Мічуріна» (тоді як шанованого О. Довженком геніального українського садовода Семеренка більшовицькі кати замучили в концтаборі). Між іншим, у «Мічуріні», першим кольоровим фільмі О. Довженка, є такий момент: творець нових форм, утративши свою дружину, остався ізольований, самотній, невизнаний. З яскравих кольорів саду трагічна постать садовода переходить раптом у чорноту вітряної осінньої ночі, у вихори сухого листя, в самотність, у смерть... Це ситуація О. Довженка після заборони «Землі» і вигнання з України.

О. Довженко пише в «Автобіографії» про те, що сталося з ним після випуску «Землі»: «Радість творчого успіху була жорстоко подавлена страховинним двопідвальним фейлетоном Дем'яна Бедного під назвою «Філософи» в газеті «Известия». Я буквально посивів і постарів за кілька днів. Це була справжня психічна травма. Спочатку я хотів був умерти».

Стероризувавши О. Довженка і заборонивши його фільми, Сталін зіграв роль його спасителя, записавши у російській кіномитці, поставив його працювати режисером на «Мосфільм», сам пропонував йому теми для фільмів, послав на Далекий Схід. А тим часом міжнародний успіх «Звенигори», «Арсеналу» і «Землі» присвоїв російській кінематографії. Довженко в зустрічах із закордонними кінознавцями і кіномитцями мусив видавати себе не за українського, а за «советського». Він мусив прилюдно вдавати із себе щасливого і байдухого до розгромленої України.

З початком війни змінюється і життя О. Довженка. Він добровольцем іде на фронт захищати рідну землю. Пише серію оповідань. У 1943 році на екрани виходить документальний фільм «За нашу Радянську Україну». У травні 1945 року з'являється ще одна стрічка «Перемога на Правобережній Україні».

• *Перегляд уривка з кінофільму «Перемога на Правобережній Україні» за електронною адресою: <http://www.proskurov.info/blogs/viewpost/47//>*

Чи розумів О. Довженко, що цими фільмами практично підписує собі смертний вирок?

Доведіть, що війна не знищила О. Довженка остаточно, а навпаки, відродила його національний вільнолюбний дух.

Друга світова війна викликала була надії в О. Довженка на якісь переміни в загальній ситуації, вона дала йому змогу придивитись знову ближче до України (він зробив хронікальні фільми «Визволення» — 1941).

Однак він не мав права вернутись додому, в Україну. Тільки в другій половині 1952 року, коли корейська війна і близький кінець Сталіна породили відчуття грядущих перемін, О. Довженкові вдалось вирватись в Україну.

«Україно моя... Як друзі мене вітали, як мені було тепло і радісно з ними, з моїми рідними братами і сестрами. Я повертаюся на Україну. Україно, рідна моя земле, радість моя...»

У цій радості віддзеркалюється уся трагедія насильницької розлуки О. Довженка з Україною, усе горе її Розстріляного Відродження. Але вже в отих криках «я не хочу нікуди їхати» — відчувається, що хтось має силу і намір таки не допустити його остаточного повернення додому.

Зустріч із звичайною українською хатою потрясає поворотця з російського полону до глибини душі: «Білі рідні стіни з рушниками біля стелі, з двома темними сволоками. Чисто. У мене свято на душі. Як давно не був я в хаті. Як одірвався од народу. Хто одірвав мене? І що взагалі можна творити, одірвавшись од народу? Можна втратити найменше розуміння правдивого життя». У цих словах відповідь О. Довженка західним прихильникам, чому його творчість занепала після заборони фільму «Земля».

Той самий О. Довженко, котрий писав для Сталіна про маленьку Україну «в лівому кутку» з перспективи Далекого Сходу і «советського патріота», тепер відповідає інженерам, що кличуть його їхати з ними на Схід: «Бажаю вам щастя. Але я останусь на Дніпрі...» і потім записує: «Я дивлюсь на синій Дніпро, слухаю плескіт хвиль. Нічого дорожчого у світі немає для мене. Я не хочу вже і нізащо не розлучусь з моєю рікою. І якщо судилося мені зробити ще щось красиве і велике в житті, то тільки на її берегах, ласкавих і чистих... Ніколи ще я не був таким, ніколи так не відчував життя і не був так переповнений любов'ю до свого народу... Річка моя, життя моє... чого так пізно прийшов до твого берега, тепло і чистого?»... «Коли мені пощастить написати сценарій в доброму здоров'ї і я не втрачу працездатності, я зроблю фільм свій на Київській студії... Я ніби помолодів душею, збагатшав і став людиною і чистим. Я нікуди не хочу їхати. Я бачу прояви краси мого народу, і серце моє переповнене хвалою».

Очевидно, Довженко бачив, що останнього і головного фільму його життя йому не дадуть зробити, тоді він кинувся до пера. Він завше мав потяг до красного письменства і признався в цьому: «Я любив писати сценарії, бо що я особливо люблю — це народження ідеї». 1952 р. він відновляє загублений сценарій забороненої «Землі», а 1954 — 55 рр. пише повість «Зачарована Десна», яка піднялась над голим, випаленим соцреалізмом степом рядянської літератури і піднесла українську прозу до рівня прози Гоголя.

Сповнений творчих планів, О. Довженко раптово помирає 25 листопада 1956 року. Йому йшов шістдесят третій рік... Уже після його смерті виходить вибране О.П. Довженка, дознаються дружиною Ю. Солнцевою «Поєма про море», «Повість полум'яних літ», «Зачарована Десна». У 1959 році за сценарій фільму «Поєма про море» О.П. Довженку посмертно присуджується Ленінська премія.

III ГРУПА

Вшанування пам'яті

Користуючись залізною завісою, маючи О. Довженка у себе в полоні в Москві, Росія так захоувала від світу трагедію митця, що її не помітили навіть найпалкіші прихильники його мистецтва в Європі й Америці. А оцінили О. Довженка у вільному світі надзвичайно високо й щедро.

У періодичній пресі і в товстих фахових курсах з історії кіно, нарешті, в постанові журі Міжнародної виставки в Брюсселі 1958 року О. Довженко визнаний як

один із першого десятка провідних мистців цілої 60-річної історії мистецтва фільму. «Перший поет кіно» – так назвав його Левіс Джекоб у своїй «Історії американського фільму» (видання 1939 і 1947); «Земля» Довженка мала глибокий вплив на молодих кіномистців, зокрема Франції і Англії», — пише Жорж Садуль у своїй «Історії мистецтва кіно» (Париж, вид. 1949 і 1955); найкращі японські фільми «Роша мун» і «Ворота пекла» зроблені під впливом О. Довженка – твердить Артур Найт у своїй книжці «Найживіше мистецтво. Панорамна історія кіно» (Нью-Йорк, 1957); «Земля» Довженка – це твір генія; йому мусили відступити перше місце російські кіномистці Ейзенштейн і Пудовкін — пише Айвор Монтегю у своєму есеї «Довженко – поет життя вічного» (міжнародний кіно-квартальник SIGHT AND SOUND, Лондон, ч. 1, літо 1957). Це лише кілька прикладів із сотень. О. Довженка визнали у світі справді беззастережно.

Прах О. Довженка упокоєний у Москві. Сам він мріяв бути похованим в рідній українській землі. Є написані його рукою в 1946 році рядки: «Прощай, Україно! Прощай, рідна, дорога моя земля-мати. Я незабаром помру. Помираючи, попрошу вирізати з грудей моїх серце і хоча б його відвезти й десь закопати на лоні твого, під твоїм небом. Прийми його, воно тобі все життя складало молитву...»

Методична ремарка

Рецензія на презентацію, а також оцінка повідомлень здійснюється вчителем. Найважливішу для себе інформацію учні-читачі можуть занотувувати у свої зошити.

• Перевірка сприйняття матеріалу

Які відомості біографії поета схвилювали вас або примусили задуматись над долею поета?

У чому полягає трагічність долі О. Довженка?

Як називав поет рідний край на річці Десна? Чому?

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

• Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

Яким постав перед вами О. Довженко?

Чим був стурбований? Що утверджував у своєму житті?

Які переконання письменника найближчі вам?

Чи знайшли підтвердження наведені на початку уроку рядки в житті митця?

Що породжували соціальні обставини в душі митця?

Ч. Чаплін писав: «Слов'янство поки що дало світові в кінематографії одного великого митця, мислителя і поета – Олександра Довженка». Чи погоджуєтесь ви з цією думкою?

• Варіативні завдання домашньої читацької роботи

V. Заключне слово-епілог словесника

М. Рильський писав: «Творчість Довженка – це, передусім, він сам. Незмінне враження, яке справляв Олександр Петрович на кожного, хто бачив його вперше, було: яка обдарована людина!» Оглядаючи творчий доробок геніального майстра, великого романтика й поета, щоразу неодмінно навертаєшся до думки: де ж витoki того світу краси і гармонії, що таким чистим світлом, мудрим і невмирущим, постає зі сторінок його творів? Що ж саме могло запасти в душу і підкорити серця цивілізованого світу, коли роботи митця визнавалися неперевершеними? Висновки можуть бути надзвичайно простими. Та й підказку на них дає сам О. Довженко. Віддана й щира любов до своєї землі, своєї Батьківщини, свого роду й народу, добре, чуйне, мудре ставлення до всього живого — ось ті орієнтири, що виводять на правильну відповідь, пояснюючи невмирущість і одвічну магію його творчості. О. Довженко опоетизовував світ і намагався життям своїм не порушувати природну красу і гармонію, а множити її де б то не було і яким би то не було чином. Бажаю кожному зустріти в житті таку людину, як Олександр Петрович Довженко.